

Николай Алексеевич Лугинов

Иэстэспит

Бүөчээн оҕонньор дууһатыгар тугу да улаханы тутан өр хаһаамматах киһи. Кырдьыга, кини туох куһаҕан санаалаах буолан, биитэр туох куһаҕаны онорон дуу, онтукатын дьонтон кистээн илдьэ сылдыһай?

Хоту сир дьоно үгүстэрин курдук, майгылаах көнөтө, дууһалаах ырааһа ини.

Дьэ ол бэйэтэ үллэр үйэтигэр, саллар сааһыгар биир улахан кыбыстыылаах уонна табыгаһа суох түбэлтэҕэ түбэһэн турардаах. Онтукатын кини, бэркэ кистээн, кимиэхэ да кистээбэккэ иһигэр илдьэ сылдьан эрэй бөҕөнү көрбүт. Киһи санаатын аалларардаах буоллабына, онтун атын киһиэхэ кэпсээтэбинэ эрэ, дууһата чэпчээбиккэ дылы буолар дииллэр. Дьэ ол үгэһинэн эбитэ дуу, биирдэ Бүөчээн оҕонньор кыттыгаһыгар, Салыгырга, били кистэлэнин кэпсээн биэрбит.

Табыллыбатах быатыгар, оҕонньор эрэйдээх кэпсээбит да, киһитэ киһи бөҕө эбит. Ол киһитэ саныыр санаата, толкуйдуур толкуйа бүүс-бүтүннүү тылын төбөтүгэр үһү. Чэ, быһата, аатын курдук, санаабытын барытын "салыгыр" гыннаран кэбиһэ сылдьар сордоох эбит.

Ол түөкүн, оҕонньор кистэлэнин аҕыс андаҕарынан, тоҕус мэктиэнэн истэн баран, биллэн турар, истибитин олоччу бастакы көрсүбүт киһитигэр "салыгыр" гыннаран кэбиспит. Сити курдук, оҕонньор кистэлэнэ сире-сибири тилийэ көппүтүн кулгаахтаах барыта истибит, айахтаах бүтүннүү аллараастаабыт. Онтон өр дуу, өтөр дуу буолан баран, мин кулгаахпар кирибитин бу эһиэхэ кэпсээри онгостон олоробут.

Дьэ туран, Бүөчээн оҕонньор үрэх баһыгар, былыргы үйэтинээҕи үүтээннэ олорон, бултуу сылдыһыт. Кыра булт син баар буолан, оҕонньор табыллан бултаабыт. Арай ыйы быһа биир сүүнэ улахан суоллаах солондону сонордоһо сатаабыт да, онтуката туох иһин хапкааныгар кирибэтэх. Оннооҕор икки төгүл уйатыгар хаайбытын, араастаан албаһыран мүччү туттарбыт. Үрэҕи кыйар сиригэр мэниэ уурдабына, ыраабынан тумнан аһар эбит. Бүөчээн оҕонньор кыһыйан араас ньымалары тутта сатаабыта туһалаабатах. Солондо, эрдэттэн билбит курдук, барытын аһара көтөн испит. Оҕонньор манньк уһуннук саһылы да сонордоспотоҕо үһү.

Арай биирдэ Бүөчээн оҕонньор солондотугар иппит хапкааныгар ыраахтан туох эрэ кытара сытарын көрбүт. "Дьэ эбээтээ, түбэһэр күннээх эбиккин ээ! - диэн оҕонньор сэтэри санаабыт. Тийэн көрбүтэ - солондо кутуругун төбөтө эрэ кытара сытар эбит.

Оҕонньор сөрү диэн сөҕөн, үүтэнигэр кэлэн уотун оттунан, күөстэнэн аһаабыт. Киһи хойукка диэри булдун сүлүтэлээн киэпкэ тиэрэ олорбут. Бу олорон солондотуттан

хайдах "ситиһэрин" толкуйдуу сатаабыт да, боччумнаабы кыайан тобулбатах. Бүтэник кырынааһын сүлэн киэпкэ тиирэрин саҕана түүн үөһэ буолбут.

Арай утуйаары оронун оностон эрдэбинэ, таһырдыа туох эрэ тыас иһиллибит. Оҕонньор иһиллээбит. Сотору атах тыаһа сурдурҕаан кэлэн үүтээн таһыгар тохтообут. Өр соҕус мэлийэн ыла-ыла сырдыргыыр, туох да тыаһыттан атын дыкти тыас үһү. "Суох, киһи атабын тыаһа буолбатах, туох эрэ атын" дии санаабыт оҕонньор уонна эмискэ, тымныы уунан саба ыстарбыттыы, этэ "дьар" гына түспүт. Онтон бакаалаан тийэн, аанын маһынан олуйбут уонна саатын ылан, унуоҕа халыр босхо барбыт, ботуруонун сыһа-халты уган титирэстэһэ турбут.

Ити кэмнэ били тыас, үүтээн эргийэ сурдурҕаан кэлэн, аан таһыгар тохтообут уонна халҕан бүрүллүбүт тириитин кирэн кичигирэппит. Онтуката, доҕоор, чуумпуга буолан эбитэ дуу, киһи куйахата күүрүөх, этэ салаһыах, истиэхтэн сүөргү ынырык тыас үһү. Оҕонньор эрэйдээх эбии ыксаабыт, кэлиэх-барыах сиригэр булбатах. "Туох алдьархайай! Бу дойду абааһыта илэ сылдьар дииллэрин итэбэйбэт этим. Ол айыыбар бу түбэстэбим", - диэн ботугураабыт уонна хайыы үйэ сойон хаалбыт оһоҕор уот оттон хачыгыраппыт.

Ол икки ардыгар били баҕайыта муус түннүк анныгар тохтоон куучугураабыт, онтон аны үүтээн үрдүгэр тахсан сүүрэкэлээбит. Оҕонньор адьас иэдэйбит. Хаһаас гынан испэккэ сытыарбыт суос-соҕотох бытыылкалаах арыгытын ойутан таһааран, ыстакаанна кутан, алгыы - алгыы уотугар куппуг.

Ити курдук, Бүөчээн оҕонньор уһун түүнү быһа, көрбүт харабын симпэккэ, оһоҕун иннигэр, озорбутунан хоммут. Сарсыарда түүлээбин, аһыыр аһын, таннар танаһын, бултуур тэрилин тус-туһунан мөһөөччүктэргэ симитэлээн, бу дойдуттан букатыннаахтык барарга тэриммит.

Халлаан балачча сырдаабытын кэннэ, оҕонньор сэрэниин-сэрэнэн, оргууй аҕай, үүтэенин аанын аһан таһырдыа тахсыбыт. Аан маннай тула көрбүтэ - мала-сала барыта баарына, оннуттан сыҕарыйбатахха дылы эбит. Онтон хаары көрөөт, соһуйан "һук!" диэбитинэн, мэктиэтигэр өрө ыстана түһэргэ дылы гыммыт. Бэҕэһээнни кини суолун саба түспүт кыраһа хаары аата-ахсаана биллибэт быыкайкаан суол дэлби тэпсибит. Маннай утаа оҕонньор, харабым иирэр дуу диэххэ айылаах, итэбэйбэтэхтии төнкөйө-төнкөйө көрүөлээбит, онтон дьэ кэмниэ-кэнэбэс улаханник кэлэйбит, хомойбут киһилии:"Тыһый, бу хара баранаагы көрбөккүн дуо?! Били солондом түөкүн үүтээммин үлтү үктээн, сүрэхпин айахпар таһааран ааспыт эбит буолбат дуо? Мунур кутурук, дьэ бэйикэй, эйигиттэн иэстэстэхпинэ мин буолуо!" - диэн, кыһыйбыт абатыгар кыбдыгырыы-кыбдыгырыы, солондо суолун тэпсимэхтии турбут...

Доџоттоор, дьэ мин эһиэхэ кэпсиирин кэпсээтим буолан баран, өссө төгүл тоһоџолоон этэбин: дьонно эрэ кэпсээйэџит. Мин бу чып кистэлэнинэн эһиэхэ эрэ кэпсээтим. Ону аны кимиэхэ эмит алџас кэпсээн кэбиһээйэџит. Бүөчээн оџонньор иһиттэџинэ, хомойуо.